

XXVII. Bódva-völgyi Madárvonulás-kutató és Természetvédelmi Tábor

Táborzáró beszámoló

2012.

1. Bevezetés

A Bódva-völgy Észak-Magyarország egyik kiemelt jelentőségű ökológiai folyosója. Kifejezetten hegyvidéki forrásvidékétől az alföldi jellegű torkolatvidékig változatos élőhelyek alakultak ki. A völgy hazai szakasza megközelítőleg É-D irányú, ezért vonulási folyosó jelleggel a kisebb és a nagyobb testű madarak egyaránt szívesen használják. Erre alapozva a völgy egy arra alkalmas pontján 1986 óta hosszútávú ornitológiai vizsgálat folyik. A terület madárvilágának és a táborban folyó kutatói, természetvédelmi munka bemutatásnak kapcsán ismeretterjesztő és szemléletformáló tevékenységet is végzünk fiatalok (óvodástól az egyetemista korosztályig) körében. Ezek a célok és feladatok mára egymástól elválaszthatatlan egységgé forrtak össze a Bódva-völgyi Madárvonuláskutató és Természetvédelmi Táborban, létrehozva Észak-Magyarország egyik legnagyobb őszi vonuláskutató és természetismereti bázishelyét.

2. Elhelyezkedés, módszerek

A tábor a Bódva-völgy egy viszonylag szűk, alig 500 méter széles szakaszán található. A völgyet itt közrefogó két hegyoldal zárt cseres-tölgyesekkel és gyertyános tölgyesekkel fedett, míg a völgyalján kaszáló- és mocsárrétek, művelt és felhagyott szántóföldek, bokorsorok, illetve a Bódva egykor levágott mederszakaszai húzódnak. A konkrét vizsgálati terület nagy részét magába foglaló két, egymással párhuzamos bokorsor az egyik hegyoldal lábánál eredő források vize mentén kialakult ligeterdőfoltok és cserjések mentén helyezkedik el. További vizsgált élőhelyek egy felhagyott legelő területén kialakult zárt töviskes cserjések, valamint a Bódva és ártere. A különböző élőhelyek, a nagy mennyiségű táplálékot nyújtó cserjések, és a víz közelsége változatos madárvilágot biztosítanak a fészkelési időszakban és a vonulás során egyaránt.

A táborban 2012-ben 2 időszakban vizsgáltuk a terület madárvilágát:

1. Április 21. és július 10. között a területen a CES: Constant effort ringing in Europe – magyar megfelelőjeként Állandó Ráfordítású Gyűrűzés – standard protokollja alapján dolgoztunk. A program a 80-as években indult Nyugat-Európából. Célja egy hosszútávú monitoring rendszer működtetése, amely az élőhelyek állapotát és az élőhelyek minőségét jelző fészkelő madárfajok állományait kívánja vizsgálni. További információk az EURING honlapján olvashatóak. A program során Szalonnán 9 alkalommal, 8 hálóval végeztünk munkát – a CES protokoll alapján.

2. Augusztus 14. és október 29. között rendeztük meg a hagyományos őszi vonuláskutató tábor. A munkát az Actio Hungarica standard protokollja alapján végeztük. Az Actio Hungarica Madárvonulás-kutató Hálózat célja a hazai fészkelő és vonuló madarak standard mintavételi eljárással végzett hosszútávú monitoring kutatása. Ez többek között a vonulási stratégiák és dinamika, illetve a vizsgált élőhelyek, az időjárás, stb. hatását vizsgálja. Szalonnán 38 standard hálóállást használtunk, 37 darab 12 méteres és 1 darab 7 méteres lengyel hálóval. Az adatfelvételezést a protokoll szerint végeztük. Ezen felül a lombkoronában zajló madármozgás vizsgálatára beállítottunk két darab lombhálót, amelyet 2 hagyományos háló egymás fölé helyezésével alakítottunk ki.

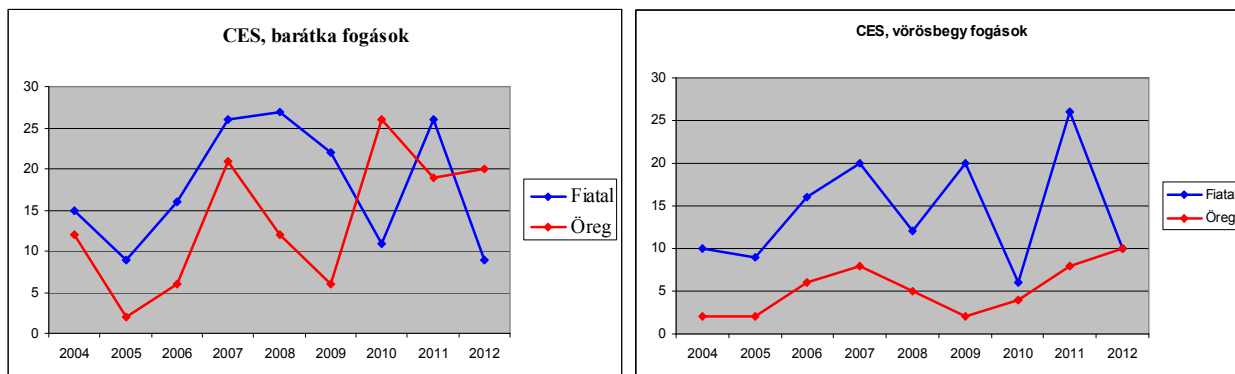
Jelen beszámolóban elsősorban a 2. időszak munkáját kívánjuk bemutatni, ugyanakkor röviden áttekintjük a CES legfontosabb eredményeit is.

3. Madártani eredmények

3.1. CES

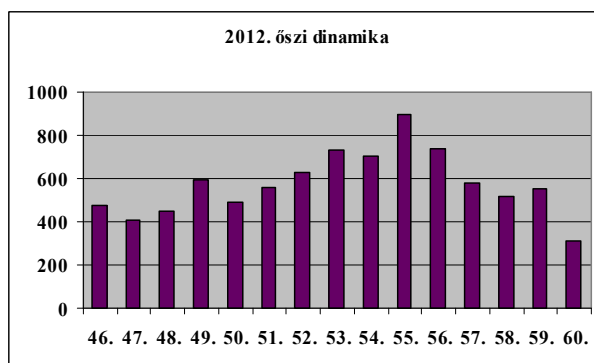
A CES protokoll időszakában, a fészkelési időben, a megszokott 9 helyett 8 alkalommal, 6-6 órát hálóztunk, kifejezetten a töviskes élőhelyeken. Az időszakban az időjárás nem átlagosnak minősült. Ugyanakkor úgy érezzük, hogy az idén a véletlenek összjátékaként olyan időpontokban tudtuk csak megoldani a mintavételezést, amelyek időjárása az adott periódus napjaihoz képest kedvezőtlenebb volt.

Ennek is tudjuk be azt, hogy a CES ideje alatt 26 madárfaj 164 egyedét jelöltük meg, ami az elmúlt 9 év egyik legkevésbé sikeres évnek tekinthető – megközelítőleg a 2010-es nagy esőzések és árvizek idején fogtunk ennyi madarat. Az élőhely két leggyakoribb faja a barátka (*Sylvia atricapilla*) és a vörösbegy (*Erithacus rubecula*). Egy hagyományos szezon végén a fogott juvenilis madarak száma lényegesen nagyobb az adult madarak számánál. Az idei évben a barátka esetében a gyűrűzött madaraknak csak harmada volt idén kirepült egyed, és a vörösbegnél is mindössze a fogott madarak fele. A jelenséget nehéz magyarázni.

3.2. Őszi vonulás

Az őszi tábor ideje alatt 65 faj 8689 egyedét jelöltük meg (*ld. melléklet*). Ez volt az eddigi legeredményesebb őszi szezon a táborban (bár meg kell jegyeznünk, hogy a megelőző évi 8534 egyed 3 nappal rövidebb idő alatt fogtuk meg). Az előző szezonhoz hasonlóan, szinte az egész őszi időszakban anticiklonok uralták a térség időjárását. Ennek köszönhetően az időjárás miatt szükségessé váló hálózsszehúzások időtartama minimális volt.

Az idei év a tavalyihoz hasonlóan számos fajnál hozott magas egyedszámokat. Az idei év kiugróan magas egyedszáma főleg a cinegéknek köszönhető. Csaknem mindegyik faj esetében az eddigi legerősebb mozgalmat figyelhettük meg.

Faj	2002-2011 átlag	2012	Különbség
fenyvescinege (<i>P. ater</i>)	12,6	23	1,8X
kékcinege (<i>P. caeruleus</i>)	279	573	2X
széncinege (<i>P. major</i>)	475,6	1397	3X
kormosfejű cinege (<i>P. montanus</i>)	4,3	11	2,5X
barátcinege (<i>P. palustris</i>)	54,2	152	2,8X
csuszka (<i>S. europaea</i>)	20,7	100	4,8X

A táborban eddig megjelölt madarak száma közel 122000. A leggyakoribb fajok dinamikáját a *melléklet* mutatja be.

3.2.1. Faunisztika

Első alkalommal sikerült nádirigót (*Acrocephalus arundinaceus*) és csicsörkét (*Serinus serinus*) gyűrizni. Ezekkel a táborban gyűrizött fajok száma 104-re növekedett.

Az idei legérdekesebb fogás egy vándorfüzike (*Phylloscopus inornatus*) volt, amely október 6-án került a hálóba. Ennek az ázsiai madárfajnak ez volt a 2. szalonai, és nagyjából 20. magyarországi előfordulása. (Fotó: Danku János)

Lokálisan és szezonálisan ritkább madarak kapcsán a billegetőcankó (*Actitis hypoleucos*, a tábor története alatt 5. és 6.), a sárgarigó (*Oriolus oriolus*, 7.), rövidkarmú fakusz (*Certhia brachydactyla*, 8.), lappantyú (*Caprimulgus europaeus*, 10.) megfogása számított érdekességnek. A téli madárvendégek közül 40 süvöltőt (*Pyrhula pyrrhula*), 5 csízt (*Carduelis spinus*) és 4 szőlőrigót (*Turdus iliacus*) fogtunk.

Első alkalommal sikerült a területen kék galambot (*Columba oenas*), kis sólymot (*Falco columbarius*) és vízityúkot (*Gallinula chloropus*) megfigyelni. Az idén 88 madárfaj került elő a tábor területén és működési ideje alatt, a tábori fajlista 145-re emelkedett.

3.2.2. Megkerülések

Az idén 214 korábbi években gyűrizött madarat fogtunk vissza. Ennek többszörösét teszik ki az idei szezonon belül gyűrizött és még a szezon alatt megkerült egyedek száma. A nyári CES program során fészkelőként, vagy a területen született fiatal madarak közül sokat ősszel is megfogtunk. Két visszafogást külön érdemes kiemelni: egy gyűrzésekor 2. évében levő feketerigót (*Turdus merula*) több mint nyolc évvel (3111 nap) sikerült visszafogni. Egy 2005-ben első évesként jelölt vörösbegyét pedig 7 év után (2544 nap).

Külföldi gyűrűs madár négy került meg a táborban. Egy horvát gyűrűs kerti poszáta (*Sylvia borin*) még a CES idején, júliusban került meg. Ősszel 3 szlovák gyűrűs madár került elő. Egy tavasszal a Tokaj-Eperjesi hegyvidéken, fiókaként gyűrizött szécinege (*Parus major*), egy-egy Somodiban jelölt vörösbegy és kormosfejű cinege (*Parus montanus*). Utóbbi az első külföldi gyűrűs egyede a fajnak a hazai adatbázisban. A tavalyi táborzárás óta további 6 külföldi megkerülésekről szereztünk tudomást.

Visszafogva/ Recapture						Gyűrűzve/ Ringing				Táv (km)	Megjegyzés
Gyűrűszám	Faj	Dátum	Hely	Ország	Visszafogta	Dátum	Hely	Ország	Gyűrűzte		
ZAGREB BA303591	Sylvia borin	2012.07.10	Szalonna	Magyarország	Huber Attila	2011.07.30	Vransko Jezero, Pakotane, Southern Croatia Coast	Horvátország	B. Ende	643	gyűrűző engedte el
N. MUSEUM SLOVAKIA S205772	Erithacus rubecula	2012.09.23	Szalonna	Magyarország	Zimmerman n Zita	2011.09.26	Drienovec, Kosicky Kraj	Szlovákia	Miroslav Fulin	24	gyűrűző engedte el
BRATISLA VA P49007	Parus major	2012.10.20	Szalonna	Magyarország	Balázsi Péter	2012.05.26	Juskova Voľa, Vranov nad Toplou	Szlovákia	Peter Pjencák	77	gyűrűző engedte el
BRATISLA VA S260167	Parus montanus	2012.10.23	Szalonna	Magyarország	Tóth László	2012.10.20	Drienovec, Kosicky Kraj	Szlovákia	Monika Galffyova	24	gyűrűző engedte el
TT24365	Turdus merula	2011.11.16	Serra di Valtopina, Valtopina, Perugia	Olaszország	Rossi Carlo	2008.09.04	Szalonna	Magyarország	Dr. Juhász Lajos	862	Elpusztult, a megtalálás előtti egy héten belül. Lőve.
A993801	Sylvia atricapilla	2012.04.16	Drienovec, Kosice, okolie	Szlovákia	Miro Fulin	2011.09.03	Szalonna	Magyarország	Huber Attila	24	gyűrűző engedte el
XA30230	Turdus philomelos	2012.01.07	Terni (Campo Micciolo), Terni	Olaszország	Provincia di Terni Programma zione...	2008.10.08	Szalonna	Magyarország	Gáti Eszter	909	Elpusztult, a megtalálás előtti egy héten belül. Lőve.
A839555	Sylvia atricapilla	2012.09.07	Drienovec, Kosice, okolie	Szlovákia	Peter Pjencak, RNDr.	2010.09.19	Szalonna	Magyarország	Huber Attila	24	gyűrűző engedte el
K216457	Erithacus rubecula	2012.10.22	Rimini, Forli	Olaszország	Tiziano Cavalli	2012.09.27	Szalonna	Magyarország		794	Elpusztult, a megtalálás előtti egy héten belül. Üvegnek ütközött.
XA60533	Turdus philomelos	2012.10.23	Velletri, Roma	Olaszország	edc1975	2012.09.04	Szalonna	Magyarország	Kiss Ádám	978	Elpusztult, a megtalálás előtti egy héten belül. Lőve.

4. Bemutatás, környezeti nevelés

A tábor tradicionális tevékenysége a környezeti nevelés. Évente több tíz alternatív biológiaórát, terepi kiselőadást és bemutatót tartunk a látogatók számára, mely így kiemelkedő szereppel rendelkezik a régióban végzett oktatási tevékenységek körében. A csoportok jelentős része abból a hátrányos helyzetű észak-borsodi régióból érkezik, ahol az utóbbi években, évtizedekben felhagyott bányászati, ipari tevékenységek nyomán a természeti környezet jelentősen károsodott, így nekik már maga a nemzeti park területére tett kirándulás is külön élményt jelent.

Az idei táborban 29 csoportot fogadtunk. 19 oktatási intézményből összesen 775 gyermek tekintette meg munkánkat.

A táborba vezető Bódva-völgyi tanösvényt az idén is üzemeltettük.

A tábor működtetése továbbra is elképzelhetetlen lenne önkéntesek segítségével. Munkánkba nagyon sok önkéntes, főleg középiskolás és egyetemista kapcsolódott be. Idei évben 248 ember vett részt a tábor munkájának zavartalan lebonyolításában, akik az ország 66 pontjáról érkeztek. Átlagosan majdnem 12 táborlakó volt naponta kinn, akik több mint 900 napnyi segítséget jelentettek a tábor munkájában.

A táborba látogató csoportok megoszlása

Település/ Settlement	Oktatási int./ Inst. type	Intézmény szám/ No. of ed. inst.	Csoport szám/ No. of groups	Létszám/ Person
Aggtelek	általános iskola	1	2	38
Berente	óvoda	1	1	30
Edelény	általános iskola	1	1	14
Edelény	középiskola	1	5	69
Felsőnyárad	általános iskola	1	1	40
Izsófalva	általános iskola	1	1	45
Jósvafő	óvoda	1	1	15
Kazincbarcika	általános iskola	4	5	250
Miskolc	általános iskola	2	3	64
Nyíregyháza	főiskola	1	3	35
Ormosbánya	általános iskola	1	1	24
Perkupa	általános iskola	1	2	20
Sajószentpéter	általános iskola	1	1	17
Szalonna	általános iskola	1	1	65
Szuhakálló	általános iskola	1	1	49
15 település		19 oktatási int.	29	775

Ezúton kívánunk köszönetet mondani azoknak, akik a táborvezetési feladatokban az idén részt vettek: Balácsi Péter, Farkas Roland, Gáti Eszter, Huber Attila, Kiss Ádám, dr. Juhász Lajos, Kerényi Zoltán, Kovács Dávid, Tóth László, Zimmermann Zita. Köszönjük a Gyöngybagolyvédelmi Alapítványnak, hogy a legkritikusabb időszakban külföldi önkénteseket biztosított. L'ubos Korytar munkája ugyancsak nagyban hozzájárult a tábor zavartalan működéséhez. Köszönet illeti továbbá az önkéntes madarászok nélkülözhetetlen és lelkes munkáját is!!!

A 2012. év összesítése (CES + ŐSZ)/ 2012. Summary					
	Tudományos név/ Scientific name	Faj/ Species	CES	08.14.-10.29.	Összesen/ Totally ringed
1.	Accipiter nisus	karvaly	0	3	3
2.	Acrocephalus arundinaceus	nádirigó	0	1	1
3.	Acrocephalus palustris	énekes nádiposzáta	0	11	11
4.	Acrocephalus schoenobaenus	foltos nádiposzáta	0	5	5
5.	Acrocephalus scirpaceus	cserregő nádiposzáta	0	5	5
6.	Actitis hypoleucos	billegető cankó	0	2	2
7.	Aegithalos caudatus	őszapó	1	145	146
8.	Alcedo atthis	jégmadár	0	20	20
9.	Anthus trivialis	erdei pityer	0	3	3
10.	Caprimulgus europaeus	lappantyú	0	1	1
11.	Carduelis carduelis	tengelic	5	3	8
12.	Carduelis chloris	zöldike	0	51	51
13.	Carduelis spinus	csíz	0	5	5
14.	Certhia brachydactyla	rövidkarmú fakusz	0	1	1
15.	Certhia familiaris	hegyi fakusz	3	43	46
16.	Coccoc. coccothraustes	meggyvágó	9	207	216
17.	Dendrocopos major	nagy fakopáncs	0	15	15
18.	Dendrocopos medius	közép fakopáncs	0	3	3
19.	Dendrocopos minor	kis fakopáncs	1	3	4
20.	Emberiza citrinella	citromsármány	1	13	14
21.	Erithacus rubecula	vörösbegy	20	2105	2125
22.	Ficedula albicollis	örvös légykapó	1	3	4
23.	Ficedula hypoleuca	kormos légykapó	0	39	39
24.	Ficedula parva	kis légykapó	0	16	16
25.	Fringilla coelebs	erdei pinty	1	97	98
26.	Fringilla montifringilla	fenyőpinty	0	2	2
33.	Garrulus glandarius	szajkó	0	20	20
34.	Hippolais icterina	kerti geze	0	17	17
35.	Jynx torquilla	nyaktekercs	1	4	5
37.	Lanius collurio	tővisszúró gébics	4	18	22
36.	Locustella fluviatilis	berki tücsökmadár	0	17	17
27.	Locustella naevia	réti tücsökmadár	0	4	4
32.	Luscinia luscinia	nagy fülemüle	0	11	11
31.	Luscinia megarhynchos	fülemüle	0	7	7
28.	Motacilla cinerea	hegyi billegető	0	14	14
29.	Muscicapa striata	szürke légykapó	0	104	104
30.	Oriolus oriolus	sárgarigó	0	1	1
38.	Parus ater	fenyvescinege	1	22	23
39.	Parus caeruleus	kékcinege	12	561	573
40.	Parus major	széncinege	35	1362	1397
41.	Parus montanus	kormosfejű cinege	0	11	11
42.	Parus palustris	barátcinege	6	146	152
43.	Passer montanus	mezei veréb	2	72	74
44.	Phoenicurus ochruros	házi rozsdafarkú	0	10	10

45.	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	kerti rozsdafarkú	0	43	43
46.	<i>Phylloscopus collybita</i>	csilp-csalp füzike	6	209	215
47.	<i>Phylloscopus inornatus</i>	vándorfüzike	0	1	1
48.	<i>Phylloscopus sibilatrix</i>	sisegő füzike	0	27	27
49.	<i>Phylloscopus trochilus</i>	fitisz füzike	1	87	88
50.	<i>Picus canus</i>	szürke küllő	0	4	4
51.	<i>Picus viridis</i>	zöld küllő	0	3	3
52.	<i>Prunella modularis</i>	erdei szürkebegy	0	95	95
53.	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	süvöltő	0	40	40
54.	<i>Regulus ignicapillus</i>	tüzesfejű királyka	0	21	21
55.	<i>Regulus regulus</i>	sárgafejű királyka	0	85	85
56.	<i>Saxicola torquata</i>	cigánycsaláncsúcs	0	7	7
57.	<i>Serinus serinus</i>	csicsörke	0	1	1
58.	<i>Sitta europaea</i>	csuszka	2	98	100
59.	<i>Sylvia atricapilla</i>	barátka	32	2063	2095
60.	<i>Sylvia borin</i>	kerti poszáta	0	98	98
61.	<i>Sylvia communis</i>	mezei poszáta	1	79	80
62.	<i>Sylvia curruca</i>	kisposzáta	8	30	38
63.	<i>Sylvia nisoria</i>	karvalyposzáta	3	0	3
64.	<i>Troglodytes troglodytes</i>	ökörzem	0	71	71
65.	<i>Turdus iliacus</i>	szőlőrigó	0	1	1
66.	<i>Turdus merula</i>	feketerigó	5	264	269
67.	<i>Turdus philomelos</i>	énekes rigó	3	159	162
Összesen/ Total:			164	8689	8853

Melléklet. Néhány faj dinamikája/Autumn migration of some species

